

AFRİKA BİRLİĞİ'NİN BARIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASININ SINIRLARI: BURUNDİ MÜDAHALESİ ÖRNEĞİ

THE LIMITS OF THE AFRICAN UNION'S PEACE AND SECURITY POLICY: THE CASE OF THE INTERVENTION IN BURUNDI

Öz

Bu makalede, Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne barış ve güvenlik politikasının sınırları Burundi müdahalesi örneği üzerinden tartışılacaktır. Devletlerin iç işlerine karışmama ilkesini benimsemiş Afrika Birliği Örgütü'nün aksine Afrika Birliği, soykırım ve katliam gibi ağır durumlarda, koruma sorumluluğu ilkesine dayanarak Afrika Birliği üyesi devletlere askerî müdahalede bulunabilme hakkını kendisine tanımıştır. Afrika Birliği bu ilkeye dayanarak 2004 yılında Burundi'deki çatışmalara son verebilmek amacıyla bir barış koruma operasyonu düzenlemiş ve başarılı olmuştur. 2015 yılında Burundi'de çatışmaların yeniden başlaması üzerine Afrika Birliği yeniden müdahale kararı almış, ancak bu sefer söz konusu karar Burundi hükümeti tarafından tepkiyle karşılanmıştır. 2004 Burundi Operasyonu sonrasında, "Afrikalı sorunlara Afrikalı çözümler" geliştirme amacıyla ve etkisizleşen Birleşmiş Milletler sistemine bir tepki olarak Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika Birliği'ne dönüştüğü yönünde literatürde yaygın bir kabul bulunmaktadır. Diğer taraftan bu makale kapsamında 2015 Burundi operasyonu girişiminde söz konusu dönüşümün bizihi Birleşmiş Milletler tarafından desteklediği, Birleşmiş Milletler'in küresel barış ve güvenlik mimarisinde bölgesel örgütlere devlet egemenliğini aşacak yeni bir rol biçmeye çalıştığı ileri sürülmektedir.

Fadime Gözde ÇOLAK*

* Dr., Dışişleri Bakanlığı

E-posta/E-mail:
fgozdecolak@gmail.com

Orcid: 0000-0002-0318-551X

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Afrika Birliği, Burundi Müdahalesi, Koruma Sorumluluğu, Barış ve Güvenlik Politikaları.

Abstract

In this article, the limits of the peace and security policy from the Organization of African Unity to the African Union will be discussed within the example of the Burundi intervention. In contrary to the Organization of African Union which has adopted the principle of nonintervention to the domestic politics, African Union has the right to intervene militarily in severe cases such as genocide and massacre based on the principle of responsibility to protect. African Union based on this principle launched a peace operation in 2004 in Burundi and it was completed successfully. Upon the resumption of conflicts in Burundi in 2015, the African Union decided to intervene again, however this time it was rejected by Burundi government. It is accepted in the literature that after the 2004 Burundi intervention, the Organization of African Unity has been transformed into the African Union as a reaction to incapacibilities of UN system and in order to develop "African solutions to African problems." However, in this article it will be argued that in the case of the initiative of the 2015 Burundi Intervention, UN itself supported this transformation process and aimed to assign a new role to regional organizations in the global peace and security architecture that will transcend state sovereignty.

Keywords: United Nations, African Union, Burundi Intervention, Responsibility to Protect, Peace and Security Policies.

Başvuru/Submitted: 29.07.2022

Kabul/Accepted : 08.09.2022

Giriş

Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) 1963 yılında bağımsızlık mücadelesini sürdüren Afrika devletleri arasında iş birliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Kıtada barış ve güvenliği tesis etme görevini de üstlenen ABÖ, böylelikle uyuşmazlıkların bölgesel örgütler aracılığıyla çözümünü teşvik eden Birleşmiş Milletler (BM) sisteminin tamamlayıcı bir parçası haline gelmiştir (Andemichael, 1976). ABÖ, barış ve güvenlik mimarisini barışçıl yöntemlerin kullanılması üzerine kurulmuşsa da 1990'lara gelindiğinde kıtada giderek artan çatışmaları sona erdiremeyen, barış ve güvenlik politikaları iflas etmiş bir örgüt haline dönüşmüştür (Munya, 1999: 578). Daha etkin bir barış ve güvenlik politikası ortaya koyabilmek ve "Afrikalı sorunlara Afrikalı çözümler" geliştirmek amacıyla örgüt içinde başlayan reform çalışmaları sonucunda ABÖ yerini 2002 yılında Afrika Birliği'ne (AfB) bırakmıştır (Møller, 2009).

Devletlerin iç işlerine karışmama ilkesini benimsemiş ABÖ'nün aksine AfB, soykırım ve katliam gibi ağır durumlarda, *koruma sorumluluğu* ilkesine dayanarak AfB üyesi devletlere askerî müdahalede bulunabilme hakkını kendisine tanımıştır (Constitutive Act of African Union, 2001). AfB'nin BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesine ihtiyaç duymadan operasyon düzenleme hakkını kendisine tanınması, BM Antlaşması'nın "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler" konusunu düzenleyen 7. bölümüne açıkça aykırı bir durumu teşkil etmektedir. Dahası, söz konusu yetkilendirme, BM Antlaşması'nın devletlerin iç işlerine karışılmayacağını belirten maddesine (2/7) de yine aykırı olan, 2000 sonrasında geliştirilen *koruma sorumluluğu* ilkesine dayandırılmıştır (Hamilton, 2006). Bu noktada, BM'nin zımnen onayladığı bu gelişmeyi uluslararası hukukta yeni bir düzen kurma girişimi olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Nitekim, *koruma sorumluluğu* ilkesinin AfB Kurucu Anlaşmasında açıkça tanzim edilmesiyle bahse konu ilke bir uluslararası hukuk kuralı haline almıştır.

AfB 2004 yılından itibaren *koruma sorumluluğu* ilkesine dayanarak barış gücü operasyonları düzenlemektedir. Bunlardan ilki, Burundi'deki çatışmaları sona erdirebilmek amacıyla BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesini almadan 2004 yılında gerçekleştirdiği müdahalesi olmuştur (Williams, 2007). AfB Burundi'de müdahaleye başladıktan sonra BM operasyona dahil olmuş ve melez/hibrit bir müdahale gerçekleştirilmiştir. BM'nin AfB'nin operasyonuna sonradan eklenmesiyle, AfB Burundi Operasyonu'nun da tartışmalı statüsü ortadan kalkmıştır. Bu tarihten itibaren bölgesel örgütler küresel barış ve güvenlik mimarisine katkı sunabilecek, bununla birlikte devlet egemenliğini aşacak yetkileri dahi kullanabilecek uluslararası aktörler olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Francis, 2006).

AfB tarafından düzenlenen barış ve güvenlik operasyonlarının BM tarafından bu şekilde desteklenmesi, BM'nin küresel barış ve güvenlik mimarisinde bölgesel örgütlere devlet egemenliğini aşacak yeni bir rol biçmeye çalıştığını göstermektedir. Bu durum, AfB'nin 2015 yılında Burundi için aldığı ikinci müdahale kararında görünür olmuştur. Zira, AfB 2004 Burundi müdahalesi dahil olmak üzere, müdahale durumunda ev sahibi devletin rızasını/onayını/davetini alarak müdahalelerde bulunmuş, ancak Temmuz 2015'te Burundi'de başkanlık seçimleri sırasında başlayan şiddet olayları karşısında Burundi hükümetinin rızasını/onayını/davetini almadan müdahale kararı almıştır (The Peace and Security Council of African Union, 2016). Bunun üzerine Burundi hükümeti, AfB tarafından düzenlenecek olası bir operasyonun işgal olarak değerlendirileceğini ilan etmiş, AfB de barış gücü kurma kararını geri çekmiştir. Bu durum, AfB ve Burundi özelinde, devlet egemenliğinin nerede sonlandığı, küresel ve bölgesel örgütlerin yetkilerinin nerede başladığı sorusunu yeniden gündeme getirmiştir.

Bu soruyu ele alabilmek için altmış yılı aşkın süre zarfında Afrika devletlerinin egemenliğinin bölgesel ve küresel örgütler nezdinde ve barış ve güvenlik politikaları bağlamında ne tür sınamalarla karşı karşıya kaldığını ortaya koymak gerekmektedir. Zira bu makale

kapsamında, devlet egemenliği karşısında bölgesel ve küresel örgütlerin askerî müdahaleyi de kapsayan barış ve güvenlik politikaları en önemli sınamalardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede makale kapsamında, ABÖ'den AfB'ye dönüşüm süreci bütünlüklü biçimde ele alınacak olup, literatürde "Afrikalı sorunlara Afrikalı çözümler" şiarıyla BM sistemine bir tepki olarak ortaya çıktığı ileri sürülen dönüşümün bizatihi BM tarafından desteklendiği ve bu bağlamda bölgesel örgütlerin, küresel barış ve güvenlik politikalarının bir ajanı olarak faaliyet göstermesinin hedeflendiği, ancak bölgesel örgütlerin, devletlerin egemenliğini aşacak şekilde barış ve güvenlik meselelerinde yetki sahibi olması girişiminin başarısızlıkla sonuçlandığı ileri sürülecektir.

1. Birleşmiş Milletler Sistemi ve Afrika Birliği Örgütü'nün Barış ve Güvenlik Politikası

BM Antlaşması İkinci Dünya Savaşı sırasında toplanan konferansların neticesinde 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Selefi Milletler Cemiyeti'nin aksine daha kalıcı ve kapsayıcı bir genel güvenlik sisteminin temelleri üzerine kurulan BM'nin (Denk, 2015), temel amacı uluslararası barış ve güvenliğin korunması, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla ve uluslararası hukuka uygun biçimde çözülmesi olarak belirlenmiştir. BM bu hedeflerini gerçekleştirebilmek için BM Antlaşması madde 2/4'te açık biçimde devletlerin münferiden kuvvet kullanmalarını ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunmalarını yasaklamıştır. Uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği durumlarda alınacak zorlama tedbirlerini uygulayabilmek ya da uygulatabilmek için Güvenlik Konseyi organı kurulmuştur. Ancak, Güvenlik Konseyi uluslararası toplumu ilgilendiren durumlarda gerekli önlemleri alana dek (Madde 42) devletlerin tek başlarına ya da kolektif olarak meşru müdafaa haklarını kullanabilmeleri mümkün kılınmıştır.

BM sistemi kurulurken devletler kadar bölgesel örgütler de uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesinden sorumlu tutulmuştur. Buna göre, çatışmaları sonlandırmak için bölgesel örgütlerin barışçıl yöntemler kullanması, sonuç alınamaması halinde ise meselenin Güvenlik Konseyi'ne intikal ettirilmesi öngörülmüştür (Madde 51, 52). BM Antlaşması'na göre bölgesel örgütlerin zorlayıcı önlemleri hayata geçirebilmesi için Güvenlik Konseyi'nin izin ve yetkilendirmesini alması bir kural olarak belirlenmiştir (Madde 53/1). Bu düzenlemeler çerçevesinde bölgesel örgütler, BM gözetiminde izlenecek barış ve güvenlik politikalarında ikincil bir role sahip olmuşlardır (Arend, 1996:15). Bu durum, BM'nin uluslararası hukukta kendini hiyerarşik olarak en tepeye yerleştirdiğini göstermektedir (Seaman, 2014).

BM'nin "bölgesel anlaşmalara giren ya da böyle kuruluşları oluşturan BM üyeleri, yerel uyuşmazlıkları Güvenlik Konseyi'ne sunmadan önce bunları söz konusu anlaşmalar ya da kuruluşlar aracılığıyla ve barışçıl yollarla çözmek için çaba harcayacaktır" hükümlü maddesine (Madde 52/2) uygun biçimde ABÖ, BM sisteminin tamamlayıcısı olarak 25 Mayıs 1963'te kurulmuştur. Örgüt kurulduğunda karşılaştığı iki temel sorun, devletler arası sınır uyuşmazlıkları ile bağımsızlığını yeni kazanmış devletlerdeki ayrılıkçı hareketler olmuştur. ABÖ'nün amacı ise BM'nin bölgesel örgütlere verdiği yetkiler çerçevesinde Afrika devletlerinin zor kazanılmış bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini korumak olmuştur (Elias, 1964:243-267).

1.1. Kuruluş Dönemi: 1963-1993

Uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözebilmek için ABÖ bünyesinde 1964 yılında Arabuluculuk, Uzlaşma ve Tahkim Komisyonu kurulmuş, ancak, kararlarını uygulatabilmek için herhangi bir yaptırım yetkisi verilmemiştir. Bunun sonucunda ABÖ'nün bu girişimi bir anlamda sakat doğmuş (Elias, 1964:336) ve uyuşmazlıklar *ad hoc* komisyonlar aracılığıyla çözülmeye çalışılmıştır.

ABÖ'nün karşılaştığı ilk uyuşmazlık 1963 yılında Cezayir ve Fas arasında sömürgecilik döneminden miras kalan sınır sorunu üzerine olmuştur. Meselenin çözümü için kurulan *ad hoc* komisyon bünyesinde iyi niyet elçileri tayin edilmiş ve arabuluculuk faaliyetlerine başlanmıştır. Uzun süren görüşmeler neticesinde 1973 yılında yürürlüğe giren sınır anlaşması ile uyuşmazlık çözülebilirken, ABÖ de uzun süreli müzakereler yürütebilme konusunda ciddi bir deneyim kazanmıştır (Naldi, 1989).

ABÖ'nün ilgilendiği bir diğer mesele ise Somali, Etiyopya ve Kenya arasında Soğuk Savaş dinamikleri ile şekillenen sınır uyuşmazlığı olmuştur. 1964 yılında Etiyopya ve Somali arasında sömürgecilik döneminden kalma etnik meseleler nedeniyle çatışmalar ortaya çıkınca ABÖ taraflar arasındaki arabuluculuk girişimlerine başlamış ve geçici bir ateşkes sağlayabilmiştir (Touval, 1967). Bu hassas ateşkes döneminde, Kenya da Somali ile olan sınır uyuşmazlığı nedeniyle soruna müdahil olunca, ABÖ *ad hoc* bir komisyon kurarak bölgesel bir sorun haline gelen anlaşmazlığı çözüm bulmaya çalışmıştır. Ancak, ABD ve SSCB'nin taraflara destek vermeye başlamasıyla bölgesel uyuşmazlık Soğuk Savaş meselesi haline gelmiş ve bu sorun, Soğuk Savaş etkisini yitirene kadar çözülememiştir. Bölge devletleri arasında uzlaşma ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle sağlanabilmiştir.

ABÖ Genel Sekreterliği, 1980 yılında örgütün kıtadaki siyasi ve askerî sorunlara çözüm bulmada yetersiz kaldığını, sorunlara daha hızlı çözümler üretebilecek bir organa ihtiyaç duyduğunu ilan ederek reform tartışmalarını üye devletlerin görüşüne açmıştır. Bu kapsamda, 1981 yılında 'Politik Güvenlik Konseyi' ve 'Afrika Savunma Gücü'nün oluşturulması önerilmiş (CM/860/1981, 1981; CM/867/1981, 1981), ancak 1985 yılında söz konusu reform önerileri gerekli şartların oluşmaması nedeniyle reddedilmiştir (CM/958/1985, 1985).

ABÖ'nün barış ve güvenlik politikalarını tartışmaya açtığı bu dönemde Çad sorunu hem ABÖ hem de BM için bir sınav haline gelmiş ve küresel barış ve güvenlik anlayışında yeni bir dönemi başlatmıştır. Çad bağımsızlığını kazandığı 1960 yılından itibaren iç çatışmalara ve iktidar kavgalarına sahne olmuş, dönem dönem sorunlara bölgedeki diğer aktörlerin de dahil olduğu ülkedeki gelişmeler, bölge için önemli bir güvenlik sorununa dönüşmüştür (Martin, 1990:37). Çad'daki bazı muhalif güçlerin Libya ile birleşerek 'Sahil İslam Devleti'nin kurulması girişimi karşısında ABÖ meseleyi barışçıl yöntemle çözebilmek için 1977 yılında taraflarla görüşmelere başlamış, 1981 yılında ise ABÖ çatısı altında bir barış gücü oluşturarak söz konusu çatışmaları durdurmaya karar vermiştir (AHR/102/1981, 1981). Sorunun yalnızca Afrika kıtası için değil uluslararası sistem için de tehdit oluşturması karşısında, ABÖ çatısı altında bir barış gücü oluşturulması BM tarafından da desteklenmiştir (Sesay, 1991:21). BM Genel Kurulu'nda alınan karara istinaden (A/RES/36/210, 1981) ABÖ Çad'daki uyuşmazlığı sona erdirebilmek için bir barış gücü oluşturmuş, ancak halihazırda askeri ve mali imkansızlıklar içinde bulunan ABÖ operasyonuna BM'nin kısıtlı destek sağlaması (S/RES/504, 1982) nedeniyle müdahale başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

ABÖ Antlaşması'nda kıtada barış ve güvenliği sağlamak için devletler arası iş birliği yapılabileceği belirtilmiş, ancak ABÖ çatısı altında bir barış gücü oluşturulması öngörülmemiştir. Dolayısıyla, ABÖ bu operasyonu ile aslında önce kendi sınırlarının dışına çıkmıştır. ABÖ Antlaşması'nın 20. maddesinde gerekli durumlarda Savunma Komisyonu'nun görüşüp karar alabileceği belirtilse de bu ABÖ'nün barış gücü oluşturulması ile aynı anlama gelmemektedir (May ve Massey, 1998:46-65). Dahası ABÖ Barış Güçleri, bir öncü kuvvet gibi taraflar arasındaki çatışmayı acil surette bitirmek için yetkilendirilmiş olmalarına karşın bölgedeki çatışmalara müdahil olabilecek donanıma sahip olmadıklarından, savunmasız bir konuma da düşmüştür. Buna ek olarak ABÖ, operasyonu fazla sürdürebilecek finansal güçten yoksunken, BM'nin finansal destek sağlamasına güvenilmiş, ancak BM'nin desteği oldukça sınırlı olmuştur (Mays, 2002). Çatışmalar eski kolonyal güç Fransa'nın çıkarları tehlikeye düştükten sonra bölgeye müdahale etmesi ile sonlandırılabilmiştir. (Chafer, 1992:48).

ABÖ'nün Çad operasyonu başarısızlıkla sonuçlanmış olmasına rağmen, uluslararası sistemde bir ilki teşkil etmektedir. Zira, BM Güvenlik Konseyi 1982 yılında Çad müdahalesi için ABÖ'ye verdiği barış gücü kurma yetkisi haricinde, 1990'lara kadar hiçbir bölgesel örgüte kuvvet kullanma yetkisi tanımamıştır. Diğer taraftan SSCB'nin Afganistan işgali ve NATO'nun Batı Avrupa füze projeleriyle yeniden sertleşen Soğuk Savaş koşullarında BM Güvenlik Konseyi'nin küresel siyaset bağlamında önceliği bulunmayan bir bölgedeki uyuşmazlık konusunda harekete geçmesi zayıf bir seçenek olarak ortaya çıkmıştır (MacQueen, 1999:64). Nitekim sorunun bölgesel bir örgüt çatısı altında çözüme kavuşturulması yönündeki zayıf ihtimal de bu kapsamda desteklenmiştir. Böylece ABÖ, BM Güvenlik Konseyi'nin yapısal durumundan (Roberts, 1994:9) faydalanarak kıtanın sorunlarına Afrikalı çözümler geliştirmek için ilk önemli adımı atmıştır. Söz konusu durum böylece BM'nin bölgesel örgütlerle iş birliğinin ve küresel güvenlik anlayışının dönüşümünün ilk adımını oluşturmuştur.

1.2. Reform Dönemi:1993-2001

1990 sonrasında küresel güvenlik anlayışının dönüşümü iki temel mesele üzerinden başlamıştır. İlk olarak, Afrika kıtası başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde iç savaş ve çatışmalar ortaya çıkarken uluslararası güvenlik tartışmalarının odağı devletten bireye doğru kaymış ve insani güvenlik meselesi önemli bir konu başlığı haline gelmiştir (Buzan, 1997:5-28). 1991 yılında ABD, Irak'a müdahale ederken insani güvenlik meselesine referans verince küresel barış ve güvenlik anlayışında yeni dönem de resmen başlamıştır (Scheffer, 1992:253-295). Bu operasyonla birlikte, uluslararası toplumun çatışma bölgelerine insani nedenlerle müdahale etmesi meşru kabul edilmeye başlamıştır. Bununla birlikte, bu müdahale ile insani güvenlik meselesi uluslararası hukukun önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir (Tigerstrom, 2004:737-765).

Dönüşümün ikinci ayağı ise bölgesel aktörlerle daha fazla iş birliği yapılması olmuştur. Körfez Müdahalesi'nin ardından Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) oluşturduğu gözlem gücü 1991 yılında Liberya'daki çatışmalara tek taraflı insani müdahalede bulunmuştur. Bu müdahale, BM Antlaşması'nda belirtildiğinin aksine Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesini almadan gerçekleştirilmiş; operasyon esnasında BM Güvenlik Konseyi'nin 788 sayılı kararı (S/RES/788, 1992) ile müdahale BM sistemine uygun hale getirilmiştir. Böylece, bölgesel örgütler BM Antlaşması'na harfiyen uyan yöntemlerle olmasa bile uluslararası barış ve güvenliği tesis etmede etkin bir rol üstlenmeye başlamışlardır (Levitt, 1998).

Ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışı BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin 17 Haziran 1992 tarihinde yayınladığı 'Barış Gündemi Raporu' (An Agenda for Peace) ile kurumsal bir zemine taşınma girişimi başlamıştır. BM çatısı altında barış ve güvenlik politikaları bağlamında o tarihe kadar yapılan en keskin hamle olan bu raporda, ABD'nin Irak müdahalesi ile başlayan süreçte, devletlerin mutlak egemenliğinin sona erdiği, insan hakları ihlallerinde uluslararası toplumun müdahale hakkının bulunduğu (Latif, 2000:23-66; Fromuth, 1993:341-366; O'Neill ve N. Rees, 2005; Thakur, 2006) açıkça belirtilmiştir. Böylece devlet egemenliği kavramı tartışmaya açılmış, ancak bu tartışmada küçük ve zayıf devletlerin egemenlikleri sınamalara tabi tutulmuştur. Diğer bir ifadeyle, egemen ve eşit devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışmadığı uluslararası hukuk düzeni (Meray, 1962), 1990'lar ile birlikte belirli bir grup devletin ya da uluslararası örgütün uluslararası barış ve güvenlik adına gerekirse kuvvet kullanabildiği yeni bir uluslararası hukuk düzenine (Wiessner ve Willard, 1999: 316-334) yerini bırakmıştır.

1980'ler boyunca barış ve güvenlik mekanizmasını tartışmaya açmış olan ABÖ bu gelişmelerden sonra gerçekleştirmeyi düşündüğu reformlar için uygun ortama kavuşmuştur. Bu kapsamda, *ad hoc* yöntemler yerine kurumsal ve kalıcı bir mekanizma kurulması için çalışmalarına başlanmış ve 1991 yılında Kampala, Uganda'da düzenlenen Güvenlik, İstikrar, Kalkınma ve İşbirliği Konferansı'nda (Conference on Security, Stability, Development and Cooperation) yeni bir Afrika güvenlik sisteminin kurulması gerektiği ilan edilmiştir (Organization of African Unity, 1991).

Kampala Belgesi'nin ardından ABÖ, Barış Gündemi'nden ilham alarak 1993 yılında Kahire Deklarasyonu ile Çatışmayı Önleme, Yönetme, Çözme Mekanizmasını (Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution – Mekanizma) oluşturmuştur. Mekanizma da tıpkı Barış Gündemi'nde olduğu gibi çatışmalar oluşmadan önce onları ortaya çıkaran sebepleri ortadan kaldıracılabilmeyi, çatışmaların oluşmasını engellemeyi, çatışmalar başladığı takdirde barışın tesisi ve korunması operasyonlarını yürütmeyi ve çatışma sonrasında barış inşası faaliyetlerini üstlenmeyi hedeflemiştir (1993 Cairo Declaration on the Occasion of the Thirtieth Anniversary of the Organization of African Unity, 1993). Barış Gündemi'nde belirlenen önleyici diploması, barışı sağlama ve barışı koruma misyonları Mekanizma'da da aynen kabul edilmiştir. ABÖ, Mekanizma ile çatışmaları önleyebilmek için gerekirse kuvvet kullanabileceği bir düzen oluşturmaya çalışmış, ancak devletlerin iç işlerine müdahale edilmesine izin vermeyen ABÖ Antlaşması nedeniyle çatışma durumlarında gözlem faaliyetleri düzenlemekten ileri gidememiştir (Gutto, 1996:314-325). Buna rağmen, günün sonunda *ad hoc* yöntemler terk edilerek, barış ve güvenlik mimarisinin kurumsallaşması için ilk büyük adım atılmıştır.

ABÖ Mekanizma'yı kıtada çatışmalar ortaya çıkmadan, onları oluşturan nedenleri ortadan kaldıracılabilecek bir yapı haline getirmeye çalışmıştır. Böylece barış ve güvenliği tesis etmek için gerekli önlemlerin daha az maliyetle alınmasının mümkün olabileceği düşünülmüştür. Bu mekanizmanın etkin biçimde kullanılabilmesi için, kıtasal ölçekte gelişmeleri takip eden bir veri tabanı oluşturulmuş; veri tabanının etkili çalışabilmesi için iletişim kapasitesinin ve ABÖ devletleri arasında iş birliğinin artırılması için girişimler başlatılmıştır. Bunlara ek olarak deneyimli askerî personellerin yer aldığı ve sürekli gözlem yapan merkezlerin kurulması planlanmıştır. Bir tür Erken Uyarı Sisteminin kurulduğu Mekanizma'da güçlü bir istihbarat servisi, yaygın ve gelişmiş haberleşme ve ulaşım olanakları ile süreci tahlil edebilecek etkin birimler oluşturulmaya çalışılmıştır (Levitt, 1998). ABÖ oldukça kısıtlı bütçesi ve kapasitesiyle bu sistemin ancak bir kısmını oluşturabilmesine rağmen Ruanda, Burundi, Somali, Liberya, Angola ve Mozambik'teki çatışmalarda üstlendiği gözlem ve denetleme güçleriyle kıtada barış ve güvenliği sağlamak için ne kadar istekli olduğunu da göstermiştir (Levitt, 1998).

Bu gelişmeler neticesinde küresel barış ve güvenliğin sağlanması için ortaya çıkan olumlu iklim 1993 tarihli Somali Operasyonu esnasında 18 Amerikan askeri hayatını kaybetmesiyle ortadan kaybolmuş, Üçüncü Dünya'ya ait sorunları çözebilmek için 'Batılıların' neden yaşamlarını yitirdiği konusu tartışmaya açılmıştır. BM'nin tek başına bütün dünyanın barış ve güvenliği sağlayamayacağı, bu nedenle diğer uluslararası aktörlerin de sorumluluk üstlenmesi gerektiği, sıcak çatışma bölgelerinde aktif olarak yer almasına ihtiyaç olduğu dile getirilmeye başlanmıştır (Diehl, 1993:209-230; Boulden, 2003; Peck 1998; Hoeffler, 2008; Møller, 2009; Agada, 2008; Olonisakin, 1996:33-51; Paliwal, 2010:186-230).

BM içerisinde bölgesel örgütlerle artırılacak iş birliği, Genel Kurul'da ciddi bir sorun haline alan barış operasyonlarının finansmanı konusuna da çözüm olarak görülmüştür. Soğuk Savaş boyunca barış gücü operasyonlarına oldukça düşük bir bütçe ayıran BM, 1990'larla birlikte bir yandan sürekli artan finansal sorunlarla boğuşurken, bir yandan da Somali operasyonundaki gibi olası beşeri kayıplar sebebiyle operasyonlara destek vermektten imtina eden üyelerle uğraşmıştır (Stock, 2011). 1993 yılı Genel Kurul toplantısında on yedi BM Barış Gücü operasyonunun maliyetinin BM bütçesi açısından oldukça zorlayıcı olduğunun belirtilmesi ve diğer aktörlerle iş birliğinin önemli bir ihtiyaç olduğunun vurgulanması durumun vahametini de ortaya koymaktadır (A/RES/47/218, 1992-1993).

BM içerisindeki bu tartışmaların üzerine 1999 yılında NATO'nun Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesini daha sonradan alacak şekilde Kosova'ya düzenlediği müdahale (S/RES/1244, 1999) uluslararası barış ve güvenliğin nasıl tesis edileceği tartışmasını yeniden alevlendirmiştir (Wilson, 2006:152-177). BM'nin bölgesel örgütlerle iş birliğinin artırılmasının desteklendiği bu ortamda ABÖ de barış ve güvenlik mekanizmasını güçlendirmek için girişimlerine hız vermiştir.

1999 yılında Sirte Deklarasyonu'nda kıtasal örgütün güçlendirilmesinin önemi vurgulanmış, küresel ölçekte gerçekleşen siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri takip edebilmek için ABÖ'nün yeniden yapılandırılması gerektiği belirtilmiştir (Organization of African Union, 1999). Böylece, Afrika devletleri arasındaki birliğin, dayanışmanın ve uyumun artacağı, kıtanın çözülemeyen pek çok sorununa çözüm geliştirilebileceği savunulmuştur (Tieku, 2004: 249-267). ABÖ'nün kıtadaki çatışma ve iç savaşlarda etkin çözümler geliştirememesi ve Mekanizma'nın da bu eksikliği giderememesi nedeniyle de bu dönüşümün bir an önce gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle radikal bir dönüşüm sürecine giren BM'nin barış ve güvenlik anlayışı, 11 Eylül saldırılarının ardından yeniden bir krize girmiş ve kuvvet kullanımı başta olmak üzere birçok mesele tekrar ele alınmıştır (Franck, 2003:607-620). İnsani müdahale, bölgesel örgütlerin barış ve güvenlik siyasetindeki etkinliği gibi sorunlar üzerine bilim insanları çalışmalar yürütmeye başlamış ve 2001 yılının Aralık ayında BM'de Müdahale ve Devlet Egemenliği üzerine Uluslararası Komisyon tarafından hazırlanan Koruma Sorumluluğu (*The Responsibility to Protect*) isimli rapor yayınlanmıştır. Bu raporda askerî müdahale kavramını doğrudan içermeyen, devlet egemenliği ile bireylerin güvenliği arasında bir denge sağlanmaya çalışılmıştır. Bu rapora göre devletlerin vatandaşlarına yönelik sorumluluklarını yerine getirmediikleri/getiremedikleri durumlarda uluslararası toplumun o ülkede devam eden çatışmaları sonlandırma ve insani güvenliği sağlama, yani koruma sorumluluğu bulunmaktadır (ICISS, 2001). Söz konusu rapor 2001 yılında yayınlandıktan sonra, 2004 yılında BM reform görüşmeleri esnasında *koruma sorumluluğu* ele alınan kavramlardan bir tanesi olmuş ve bir ülkede devam eden felaketleri sonlandırmada her devletin sorumluluğunun bulunduğu belirtilmiştir (Stahn, 2007:99-120). Genel Kurul'un 2005 yılında alınan 60/1 sayılı kararında ise soykırım, savaş suçu, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlarda toplumların korunması sorumluluğu belirtilmiş, Güvenlik Konseyi de bunu 1674 sayılı kararında ayrıca belirtmiştir. Böylece, oldukça kısa sayılabilecek bir süre içerisinde koruma sorumluluğu kavramı uluslararası norm haline gelmiştir (Denk, 2015).

2. Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Mimarisi

BM sistemindeki dönüşüm Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler geliştirebilecekleri hukuki zemini de sağlamıştır. 26 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe giren kurucu antlaşma ile ABÖ yerini AfB'ye bırakmış ve Afrika kıtasının barış ve güvenlik politikası da radikal biçimde değişmiştir. AfB'nin barış ve güvenlik yapılanması ABÖ'den miras biçimde, çatışmaları hazırlayan koşulları ortadan kaldırma, çatışmalar ortaya çıktığında onları sonlandırma, barışı tesis etme, çatışma sonrası toplumsal uzlaşmayı sağlama amaçları üzerine inşa edilmiştir. AfB'de de tıpkı ABÖ'de olduğu gibi, çatışmaların ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü; uluslararası insani hukuka bağlı kalma; üye devletlerin egemenliklerini ve toprak bütünlüklerini koruma; üye devletlerin iç işlerine karışmama, eşit egemenliklerine ve bağımsızlıklarına saygı duyma; sınırların değişmezliği ilkeleri aynen kabul edilmiştir. Ancak, AfB'nin kurucu antlaşmasının 4/h maddesinde ABÖ'den ve diğer uluslararası örgütlerden farklı olarak açık bir biçimde savaş suçları, soykırım ya da insanlığa karşı işlenen suçlar gibi çok ağır durumlarda AfB'nin müdahale etme hakkı bulunduğu belirtilmiştir. AfB böylece, ABÖ'nün iç işlerine karışmama ilkesini terk edip, çatışma, katliam ve soykırım gibi durumlarda kayıtsız kalamayacağını ilan etmiştir (Williams, 2007:253-279). Dahası BM Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlarla bir uluslararası hukuk ilkesi haline gelen koruma sorumluluğu kavramı AfB Antlaşması'nın 4/h maddesi ile ilk defa bir uluslararası hukuk metninde yer almıştır (Freire, Lopes ve Nascimento, 2016: 223-241).

AfB'nin barış ve güvenlik politikasını kurumsallaştırma girişimi üç yıllık kısa bir geçiş sürecinde tamamlanmıştır. Bu kapsamda, öncelikle ABÖ'nün *ad hoc* komisyonları yerine Barış

ve Güvenlik Konseyi (BGK) kurulmasına karar verilmiştir. AfB kurulduğunda BGK, AfB'nin organik bir parçası olmamış, daha sonradan zirvelerde alınan kararlar doğrultusunda hazırlanan protokolün tüm üye devletlerce imzalanması ve onaylanmasının ardından 25 Mayıs 2004'te resmen kurulabilmiştir. Aynı yıl kıtasal ölçekte barış ve güvenlik yapısının kurulması ve devam eden barış süreçlerine ilişkin bir rapor hazırlanmış (Report of the Chairperson of the Commission on the Establishment of a Continental Peace and Security Architecture and the Status of Peace Process in Africa, 2004) ve bu raporda AfB'nin barış ve güvenlik politikası tüm detayları ile ortaya konmuştur.

BGK çatışmaları önleme, barışın tesisi, barışa destek operasyonları ve müdahale kararlarını etkin biçimde tatbik edebilmek için işlevsel bir mekanizma kurmak hedefiyle oluşturulmuştur. BM Güvenlik Konseyi benzeri bir oluşum olan BGK, Afrika'daki çatışma ve krizlere zamanında ve etkin biçimde müdahale edebilmek için ortak bir güvenlik ve erken uyarı düzenlemesi görevi üstlenmiş; böylece kıtanın barış ve güvenliğini tehlikeye atan meselelere birinci elden müdahale öngörülmüştür (Cilliers ve Sturman, 2004:97-104). Bununla birlikte kıtada barış ve güvenliğin sağlanmasında esas sorumluluğun BM'de olduğu özel olarak belirtilmiştir (Powell, 2005).

AfB tüm bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için düzenli bir askerî güç oluşturmuştur. Bu kapsamda, toplamda 6.500 askerî ve sivil personelden müteşekkil Afrika Hazır Gücü oluşturulmuştur (Vines, 2013:89-109). Bu birliğe, askerî danışmanlık, BM misyonlarını destekleyici gözlem faaliyetleri ve önleyici müdahale görevlerinin yanı sıra soykırım gibi ağır hallerde ve uluslararası toplumun müdahale etmediği durumlarda müdahale etme görev ve sorumluluğu da verilmiştir. Böylece AfB kurucu antlaşmasında kendine tanıdığı 4(h) yetkisini etkin biçimde kullanmak konusunda kararlılığını sergilemiştir.

3. Burundi Girişimleri ve Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Politikasının Sınırlılıkları

AfB'nin ilk sınavı 1994 yılından itibaren Ruanda ve Burundi'de devam eden etnik çatışmalar olmuştur. Bölgedeki çatışmalar, Burundi ve Ruanda bağımsızlığını kazandıktan sonra Hutu ve Tutsi etnik grupları arasında iktidar mücadelesi olarak başlamıştır. (Uvin, 1999:253-271). Burundi 1970'lerin ortasından itibaren etnik çatışmalara sahne olurken, ülke bu süreçte pek çok kez darbe ve darbe girişimine maruz kalmıştır. 1987 yılında bir Tutsi olan Binbaşı Pierre Buyoya darbe yapmış ve ülkede askerî yönetim ilan edilmiştir. Darbeden beş yıl sonra uluslararası toplumun baskısıyla düzenlenen seçimlerde Hutu lider Melchior Ndadaye kazanmış (Reyntjens, 1993: 563-583), ancak Ndadaye de seçimlerden dört ay sonra uğradığı suikast sonucunda hayatını kaybetmiştir. (Lemerchand, 1997:5-22). Bunun üzerine tüm bölgeyi etkisi altına alan çatışmalar sonucunda Ruanda'da soykırım yaşanırken, Burundi'de ise 2005 yılına kadar devam edecek savaş başlamıştır.

Afrika'nın Burundi Misyonu (African Mission in Burundi - AMIB) 2000 yılında Burundi için düzenlenen Arusha Barış Görüşmelerinin işleyişini denetlemek, gözlemek ve yönetmek amacıyla (Agoagye, 2004) BGK henüz kuruluş aşamasındayken tasarlanmış ve 2003-2004 yılları arasında görev yapmak üzere bir yıllığına oluşturulmuştur. AMIB, ateşkesin gözlemlenmesinin yanı sıra, silah bırakmayı, birliklerin geri çekilmesini, savaşanların toplumsal hayata yeniden kazandırılmasını, çatışma sonrasında Burundi'de iktisadi ve siyasi istikrarı sağlamayı hedeflemiştir. Bu amaçları yerine getirebilmek için AMIB, taraflar arasında bağlar kurmaya çalışmış, anlaşmanın şartlarını yerine getirmek için teknik destek komiteleri ile iletişime geçmiş, özellikle polis ve savunma güçleri ile destek sağlama yoluna gitmiştir. Ateşkes sürecinde güvenli geçiş koridorları yaratılmış, insani yardımın sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

AfB, AMIB'i kurarken Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesini almamıştır. AMIB başladıktan iki ay sonra BM Güvenlik Konseyi 1545 sayılı kararı yayınlarak AMIB'i

desteklemiş (S/RES/1545, 2004), takriben de Birleşmiş Milletler Burundi Operasyonu (United Nations Operation in Burundi – ONUB) kurulmuştur. Böylece BM, bölgeye gitmeden önce çatışmaların sonlandırılması ve barışın tesisi görevini AfB'ye yüklemiş, çatışmalar sona erdikten sonra bölgede barışın inşası ve korunması sorumluluğunu üstlenmiştir. Ancak ONUB kurulduktan sonra da Burundi'de barış ve güvenliğin tesis edilmesi çalışmasını çoğunlukla AfB birlikleri üstlenmiştir (Murithi, 2008:69-82).

AMIB, ülkedeki şiddet olaylarının sonlandırarak, siyasi bir çözüm bulunabilmesi için gerekli koşulları sağlanmış, böylece taraflar uzlaşma masasına oturabilmiştir. Çatışma sonrasında geçici hükümet kurulmuş ve isyancı gruplarla barış anlaşması imzalanarak, ülkede iktisadi ve siyasi istikrarın sağlanması için gerekli adımlar atılmış ve AMIB operasyonunun ardından demokratik seçimler gerçekleştirilmiştir (Khadiagala, 2003). 2005 yılında barış görüşmelerinin ardından Nkrunziza demokratik seçimlerle iktidar olmuş, benzer başarıyı ülkede seçim sonrası yaşanan şiddet geçmişinin aksine 2010'da da göstermiştir.

AfB, oldukça başarılı olan 2004 Burundi Operasyonu'nun sonrasında BM ile iş birliği yaparak kıtadaki diğer uyuşmazlıkları da sonlandırmaya çalışmıştır. 2007 yılında koruma sorumluluğu kapsamında Darfur sorununu çözmek için BM ile ortak bir operasyon (UNAMID) düzenlenmiş, aynı yıl BM'nin de desteklediği AfB Somali Misyonu (AMISOM) kurulmuştur. Böylece AfB aktif biçimde barış ve güvenliğin tesis edilmesinde yer almaya başlamıştır (Williams, 2013).

2004 Burundi müdahalesinin ardından devlet başkanı olan Pierre Nkurunziza, iki dönem üst üste seçildikten sonra 2015 seçimlerinde adaylığını tekrar ilan edince, Nisan ayında muhalif gruplar bu adaylığın anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle ülkede protesto gösterilerine başlamıştır (Al Jazeera, 2015, 25 Nisan). Mayıs ayında, Anayasa Mahkemesi'nin Nkurunziza'nın adaylığını anayasaya aykırı bulmaması üzerine itiraz yollarını tüketen muhalefet, protesto gösterilerini sertleştirmiş ve bir grup ordu mensubu ülkedeki bu durumu sona erdirme iddiası ile başarısız bir darbe girişiminde bulunmuştur (Al Jazeera, 2015, 15 Mayıs). Bunun sonucunda pek çok insan öldürülmüş ve ülke tekrardan iç savaşın eşiğine gelmiştir. Bu gelişmelere rağmen Temmuz 2015'te gerçekleştirilen seçimleri yine Nkurunziza kazanmıştır (Al Jazeera, 2015, 25 Temmuz). Bazı muhalifler bu seçimin şaibeli olduğunu ileri sürmüş ve protestolar yeniden başlamıştır. Nkurunziza'nın da protestocuları 'terörist' olarak ilan etmesinin ardından olaylar tüm ülkeyi saran bir şiddet sarmalına dönüşmüş ve çatışmalarda yüzlerce insan hayatını kaybetmiştir. şiddet olaylarının bu raddeye gelmesinin ardından BM, Burundi'deki olaylar için bir an önce önlem alınmasına ilişkin bir karar yayınlamıştır (S/RES/2248, 2015). Ülkede gerginlik tırmanırken, 2015 Aralık ayında hükümet tarafından başkent Bujumbura'daki üç askerî üsse gerçekleştirilen ağır saldırıda pek çok asker de hayatını kaybetmiştir (Reuters Africa, 2015, 14 Aralık).

AfB Aralık ayındaki gelişmelerin ardından Burundi'de devam eden çatışmaları sonlandırabilmek için kurucu antlaşması madde 4(h)'ye dayanarak 5000 kişilik barış gücü gönderme kararı almıştır (The Peace and Security Council of African Union, 2015). Nkrunziza ülkede etnik ya da dinsel gruplar arasında bir çatışma bulunmadığını, terörist bir grupla mücadele edildiğini, ülkenin silahlı kuvvetlerinin güvenliği tesis edebildiğini, bu nedenle AfB'nin operasyon düzenlemesini gerektirecek bir durum olmadığını açıklamıştır. Burundi hükümeti BM'nin temel dayanağı olan devlet egemenliği ilkesine vurgu yaparak, böyle bir ortamda AfB'nin düzenleyeceği bir operasyonun doğrudan sınır ihlali ve Burundi işgali olarak nitelendirileceğini de vurgulamıştır (The Guardian, 2015, 30 Kasım). Nkrunziza'nın açıklamalarında ayrıca AfB'nin Burundi Müdahalesinin oldukça politik bir karar olduğu, Burundi'den çok daha kötü durumda olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi büyük ülkelere örgütün herhangi bir biçimde müdahale girişiminde dahi bulunmadığını vurgulamıştır.

Burundi hükümetinden gelen bu tepkiler karşısında AfB barış gücü oluşturma kararını geri çekmiş ve ülkede barış ve güvenliği sağlamak için yeniden görüşmelere başlamıştır (The African Union, 2015). AfB'nin müdahale kararına karşılık Burundi hükümetinin temel tezleri, son kertede BM Antlaşması'nın devletlerin iç işlerine karışılmayacağını belirten maddesi (madde 2/7) ile bölgesel örgütlerin zorlayıcı eylemlere girişmeden önce BM Güvenlik Konseyi'nden yetkilendirme alması gerektiğine ilişkin maddesine (madde 53) dayandırılmıştır.

Sonuç

Afrika devletleri, barış ve güvenliğin tesis edilebilmesi için BM barış ve güvenlik mimarisinden faydalandıkları kadar ABÖ ve AfB çatısı altında kendi çözüm yollarını geliştirmeye de çalışmışlardır (Sarkin, 2009:1-33). Ancak literatürde, Afrikalı sorunlara Afrikalı çözümler geliştirme çabası BM sisteminin yetersizliğine karşı bir tepki olarak değerlendirilmiştir. Öyle ki AfB'nin kuruluşu dahi BM'nin Afrika kıtasındaki sorunlara çözüm geliştirememesinin bir sonucu olarak açıklanmıştır. Diğer taraftan Afrika devletlerinin ABÖ döneminden itibaren, barış ve güvenliğin tesis edilmesi yönündeki çabaları BM tarafından hukuki ve siyasi olarak desteklenegelmiştir. Bununla birlikte, ABÖ düzenlediği Çad Operasyonu'nun açtığı yoldan BM 1990 sonrasında küresel barış ve güvenlik mimarisinde yeni bir kavramsallaştırma ortaya koymuştur. Dahası, Boutros Boutros-Ghali'nin 1992 yılında önerdiği BM'deki reform girişimi, AfB'nin kuruluşu ile birlikte hayat bulmuştur. AfB'nin kurulması ile bölgesel örgütlerin devlet egemenliğini aşacak şekilde tasarrufla bulunmasının dahi önü açılmıştır. Diğer taraftan söz konusu müdahalelerin temel dayanak noktasını oluşturan koruma sorumluluğu ilkesi, devletlerin egemenliği ilkesi ile açık biçimde çelişmekte olup, BM Antlaşması'nda bu hususta bir düzenleme yapılmamıştır. BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu'nda alınan çeşitli kararlarla söz konusu çelişki ise daha da derinleştirilmiştir.

AfB ve Burundi özelinde, devlet egemenliğinin nerede sonlandığı, küresel ve bölgesel örgütlerin yetkilerinin nerede başladığı sorusunu tartışan bu makale kapsamında, devlet egemenliğinin bölgesel örgütler eliyle aşındırılmasının bizatihi BM tarafından desteklenen bir süreç olduğu ve bu süreçte Afrika kıtasının da bir laboratuvara dönüştüğü iddia edilmektedir. Bu laboratuvarında BM, AfB'nin koruma sorumluluğu ilkesini devlet egemenliği karşısında önceleyecek barış ve güvenlik politikası izlemesine imkân yaratmış, ancak bu girişimi AfB'nin 2015 Burundi müdahalesi örneğinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu nedenle, BM Antlaşması'nın 2/7 maddesinin açıkça ihlali anlamına gelen koruma sorumluluğu ilkesinin örtük bir destek ile uluslararası bir teamüle dönüştürme gayretinin, mevcut uluslararası sistemde kabul edilmesi güç bir ilke olduğu ve hükümetler tarafından devlet egemenliğini erozyona uğratma gairesi olarak görüldüğü bu araştırmanın varış noktası olmuştur.

Kaynakça

- Al Jazeera (2015, 25 Temmuz). *Burundi President Nkurunziza Wins Disputed Election*. Al Jazeera. <http://www.AlJazeera.com/news/2015/07/burundi-president-nkurunziza-wins-disputed-election-150724140417364.html> (Erişim Tarihi: 22.06.2016).
- Al Jazeera (2015, 25 Nisan). *Burundi President Run for Third Term Despite Protest*. Al Jazeera. <http://www.AlJazeera.com/news/africa/2015/04/burundi-president-run-term-protest-150425134353242.html> (Erişim Tarihi: 22.06.2016).
- Al Jazeera (2015, 15 Mayıs). *President 'Back in Burundi' After Army Says Coup Failed*. Al Jazeera. <http://www.AlJazeera.com/news/2015/05/president-burundi-army-coup-failed-150515002113225.html> (Erişim Tarihi: 22.06.2016).
- A/RES/36/210. (1981). *Assistance to Chad*.
- A/RES/47/218. (1992-1993). *Administrative and Budgetary Aspects of the Financing of the United Nations Peace-Keeping Operations*.
- Agada, S. (2008). *Lessons Learned From United Nations Peacekeeping Peacekeeping Experiences*. United Nations Institute for Training and Research.
- Agoagye, F. (2004). The African Mission in Burundi: Lessons Learned From the First African Union Peacekeeping Operation. *Conflict Trends*, (2), 9-15.
- AHG/DECL 1 (XXIX) (1993). 1993 Cairo Declaration on the Occasion of the Thirtieth Anniversary of the Organization of African Unity. *The Assembly of Heads of State and Government of the Organization of African Unity*.
- AHR/102/1981. (1981). *Resolution on Chad*. Organization of African Union. Assembly of Heads of State and Government. Eighteenth Ordinary Session. Nairobi. Kenya.
- Andemichael, B. (1976). *The OAU and the UN: Relations Between the Organization of African Unity and the United Nations*. UNITAR Regional Study No. 2. New York and London: United Nations Institute for Training and Research.
- Arend, A. C. (1996). The United Nations, Regional Organizations, and Military Operations: The Past and the Present. *Duke Journal of Comparative and International Law*, 7(3), 3-33.
- Boulden, J. (2003). *Dealing with Conflict in Africa: The United Nations and Regional Organization*. New York: Palgrave Macmillan.
- Boutros-Ghali, B., *An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping*. Report of the Secretary-General Pursuant to the Statement Adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992.
- Buzan, B. (1997). Rethinking Security after Cold War. *Cooperation and Conflict*, 32(1), 5-28.
- Chafer, T. (1992). French African Policy: Towards Change. *African Affairs*, 91(362), 37-51.
- Cilliers, J. and Sturman, K. (2004). Challenges Facing the AU's Peace and Security Council. *African Security Review*, 13(1), 97-104.
- CM/860/1981. (1981). *Resolution on the Proposed Establishment of a Political Security Council*. Organization of African Union. Council of Ministers. Thirty Seventh Ordinary Session. Nairobi. Kenya.
- CM/867/1981 (1981). *Resolution on the Establishment of the OAU Defence Force*. Organization of African Union. Council of Ministers. Thirty Seventh Ordinary Session. Nairobi. Kenya.
- CM/958/1985. (1985). *Resolution on the Proposed Establishment of An OAU Political Security Council*. Organization of African Union. Council of Ministers. Forty First Ordinary Session. Addis Ababa. Ethiopia.
- Constitutive Act of African Union*. (2001).

- Denk, E. (2015). *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Diehl, P. F. (1993). Institutional Alternatives to Traditional UN Peacekeeping: An Assessment of Regional and Multinational Options. *Armed Forces and Society*, 19(2), 209-230.
- Elias, T. O. (1964). The Charter of the Organization of African Unity. *The American Journal of International Law*, 59(2), 243-267.
- Elias, T. O. (1964). The Commission of Mediation, Conciliation, and Arbitration of the Organization of African Unity. *The British Yearbook of International Law*, 40, 336-355.
- Francis, D.J. (2006). *Uniting Africa, Building Regional Peace and Security Systems*. Routledge.
- Franck, T. M. (2003). What Happens Now? The United Nations after Iraq. *The American Journal of International Law*, 97(3), 607-620.
- Freire, M. R., Lopes, P. D. ve Nascimento, D. (2016). 'Responsibility to Protect' and the African Union: Assessing the AU's Capacity to Respond to Regional Complex Humanitarian and Political Emergencies. *African Security Review*, 25(3), 223-241.
- Fromuth, P. J. (1993). The Making of a Security Community: The United Nations After the Cold War. *Journal of International Affairs*, 46(2), 341-366.
- Gutto, S. (1996). The OAU's New Mechanism of the Organization of African Unity for Conflict Prevention, Management and Resolution, and the Controversial Concept of Humanitarian Intervention in International Law. *South African Law Journal*, 113(2), 314-325.
- Hamilton, R. (2006). The Responsibility to Protect: From Document to Doctrine-But What of Implementation. *Harvard Human Rights Journal*, 19, 289-297.
- Hoeffler, A. (2008). *Dealing with the Consequences of Violent Conflicts in Africa*. Background Paper for the African Development Bank Report.
- ICISS. (2001). *The Responsibility to Protect*. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. International Development Research Centre.
- Khadiagala, G. M. (2003). Burundi 2002-2012. Boulden, J. (Ed.). *Responding to Conflict in Africa*. Palgrave Macmillan.
- Latif, D. (2000). United Nations' Changing Role in the Post Cold War Era. *The Turkish Yearbook*, 30, 23-66.
- Lemerchand, R. (1997). Patterns of State Collapse and Reconstruction in Central Africa: Reflections on the Crises in the Great Lakes Region. *African Studies Quarterly*, 1(3), 5-22.
- Levitt, J. I. (1998). Humanitarian Intervention by Regional Actors in Internal Conflicts The Cases of ECOWAS in Liberia and Sierra Leone. *Temple International and Comparative Law Journal*, 12(2), 333-377.
- MacQueen, N. (1999) *The United Nations since 1945: Peacekeeping and the Cold War*, Essex: Pearson.
- Martin, G. (1990). Security and Conflict Management in Chad. *Security Dialogue*, 21(1), 37-47.
- May, R. ve Massey, S. (1998). The OAU Interventions in Chad: Mission Impossible or Mission Evaded? *International Peacekeeping*, 5(1), 46-65.
- Mays, T. M. (2002). *Africa's First Peacekeeping Operation: The OAU in Chad, 1981-1982*. London: Praeger.
- Meray, S. L. (1962). *Devletler Hukukuna Giriş*. Ajans-Türk Matbaası.
- Møller, B. (2009). *The African Union As Security Actor*. Crises States Research Centre Working Papers, 57.
- Munya, P. M. (1999). The Organization of African Unity and Its Role in Regional Conflict Resolution and Dispute Settlement: A Critical Evaluation. *Boston College Third World Journal*, 19, 537-593.

- Murithi, T. (2008). The African Union's Evolving Role in Peace Operations: The African Union Mission in Burundi, the African Union Mission in Sudan and the African Union Mission in Somalia. *African Security Review*, 17(1), 69-82.
- Naldi, G. (1989). *Organization of African Unity: An Analysis of Its Role*. Mansell Publishing.
- O'Neill, J. T. ve Rees, N. (2005). *United Nations Peacekeeping in The Post-Cold War Era*, London: Routledge.
- Olonisakin, F. (1996). UN Co-operation with Regional Organizations in Peacekeeping: The Experience of ECOMOG and UNOMIL in Liberia. *International Peacekeeping*, 3(3), 33-51.
- Organization of African Unity. (1991). The Kampala Document: Towards a Conference on Security, Stability, Development and Cooperation in Africa. *Africa Leadership Forum*.
- Paliwal, S. (2010). The Primacy of Regional Organizations in International Peacekeeping: The African Example. *Virginia Journal of International Law*, 51, 186-230.
- Peck, C. (1998). *Sustainable Peace: The Role of the UN and Regional Organizations in Preventing Conflict*. Oxford: Rowman and Littlefield Publishers.
- Powell, K. (2005). The African Union Emerging Peace and Security Regime: Opportunities and Challenges for Delivering on the Responsibility to Protect. *ISS Monograph Series*, 119.
- Reyntjens, F. (1993). The Proof of the Pudding is in the Eating: The June 1993 Elections in Burundi. *The Journal of Modern African Studies*, 31(4), 563-583.
- Report of the Chairperson of the Commission on the Establishment of a Continental Peace and Security Architecture and the Status of Peace Process in Africa. (2004). *Solemn Launching*.
- Reuters Africa. (2015, 14 Aralık). *Death Toll from Day of Clashes in Burundi Capital Rises Nearly 90*. Reuters Africa. <http://af.reuters.com/article/topNews/idAFKBN0TW06O20151214>. (Erişim Tarihi: 22.06.2016).
- Roberts, A. (1994). *The Crises in Peacekeeping*. Institut for Forsvarssudier.
- S/RES/1244. (1999). *On the Situation Relating Kosovo*.
- S/RES/1545. (2004). *Authorizes UN Operation in Burundi for Initial Six Month Period*.
- S/RES/2248. (2015) *Burundi*.
- S/RES/504. (1982). *Chad*.
- S/RES/788. (1992). *Liberia*.
- Sarkin, J. (2009). The Role of the United Nations, the African Union and Africa's Sub-Regional Organizations in Dealing with Africa's Human Rights Problems: Connecting Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect. *Journal of African Law*, 53(1), 1-33.
- Scheffer, D. J. (1992). Toward a Modern Doctrine of Humanitarian Intervention. *University of Toledo Law Review, 1992 Symposium Issue: War and the Law*, 23(2), 253-295.
- Seaman, K. (2014). *UN-Tied Nations: The United Nations, Peacekeeping and Global Governance*. London and New York: Routledge.
- Sesay, A. (1991). The Limits of Peacekeeping by a Regional Organisation: The OAU Peacekeeping Force in Chad. *Conflict Quarterly*, 11(1), 7-26.
- Stahn, C. (2007). Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm? *The American Journal of International Law*, 101(1), 99-120.
- Stock, C. (2011). *Documentation of the Expert Workshop New Horizons and Old Problems for UN Peacekeeping*, Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung (FES).
- Thakur, R. (2006). *The United Nations, Peace and Security: From Collective Security to Responsibility to Protect*. Cambridge: Cambridge University Press.

- The African Union. (2015, 29 Aralık). The African Union Welcomes the Resumption of the Inter-Burundian Dialogue and Reiterates Its Call to the Parties to Extend Full Cooperation to the Mediation [Press Release]. <https://reliefweb.int/report/burundi/african-union-welcomes-resumption-inter-burundian-dialogue-and-reiterates-its-call>
- The Guardian (2015, 30 Kasım). *Burundi President Threatens to Fight African Union Peacekeepers*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/30/burundi-president-pierre-nkurunziza-threatens-fight-african-union-peacekeepers> (Erişim Tarihi: 22.06.2016).
- The Organization of African Union. (1999). *Sirte Declaration*, Fourth Extraordinary Session of the Assemble of Heads of State and Government. Sirte. Libya.
- The Peace and Security Council of African Union. (2015). *Communiqué of the 565th meeting of the PSC on the situation in Burundi*. 17 December 2015. <http://www.peaceau.org/en/article/communique-of-the-565th-meeting-of-the-psc-on-the-situation-in-burundi#sthash.1TLF6b11.dpuf> (Erişim Tarihi: 30.05.2016).
- Tieku, T. K. (2004). Explaining the Clash and Accomodation of Interests of Major Actors in the Creation of the African Union. *African Affairs*, 103, 249-267.
- Tigerstrom, B. v. (2007). *Human Security and International Law: Prospects and Problems*. Oxford: Hart Publishing.
- Touval, S. (1967). The Organization of African Unity and African Borders. *International Organization*, 21(1), 102-127.
- Uvin, P. (1999). Ethnicity and Power in Burundi and Rwanda: Different Paths to Mass Violence. *Comparative Politics*, 31(3), 253-271.
- Vines, A. (2013). A Decade of African Peace and Security Architecture. *International Affairs*, 89(1), 89-109.
- Wiessner, S. ve Willard, A. R. (1999). Policy-Oriented Jurisprudence and Human Rights Abuses in Internal Conflict: Toward a World Order of Human Dignity. *American Journal of International Law*, 93(291), 316-334.
- Williams, P. D. (2013). Peace Operations in Africa: Lessons Learned Since 2000. *Africa Security Brief*, 25, 1-8.
- Williams, P. D. (2007). From Non-Intervention to Non-Indifference: The Origins and Development of the African Union's Security Culture. *African Affairs*, 106(423), 253-279.
- Wilson, J. M. (2006). Law and Order in an Emerging Democracy: Lessons from the Reconstruction of Kosovo's Police and Justice Systems. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 605(1), 152-177.